

Δευτέρα, 25 Μαΐου 2009
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΘΕΜΑ Α

Διδαγμένο κείμενο
Αριστοτέλους Ηθικά Νικομάχεια Β 1, 1-4

Διτῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὐσης, τῆς μὲν διανοητικῆς τῆς δὲ ἠθικῆς, ἡ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεῖον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὐξησιν, διόπερ ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου, ἡ δ' ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίνεται, ὅθεν καὶ τὸ νόμα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλίνον ἀπὸ τοῦ ἔθους. Ἐξ οὗ καὶ δῆλον ὅτι οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται· οὐθέν γάρ τῶν φύσει ὄντων ἄλλως ἐθίζεται, οἷον ὁ λίθος φύσει κάτω φερόμενος οὐκ ἂν ἐθισθεῖ ἄνω φέρεσθαι, οὐδ' ἂν μυριάκις αὐτόν ἐθίζη τις ἄνω ῥιπτῶν, οὐδέ τὸ πῦρ κάτω, οὐδ' ἄλλο οὐδέν τῶν ἄλλως πεφυκότων ἄλλως ἂν ἐθισθεῖ. Οὐτ' ἄρα φύσει οὔτε παρὰ φύσιν ἐγγίνονται αἱ ἀρεταί, ἀλλὰ πεφυκόσι μὲν ἡμῖν δέξασθαι αὐτάς, τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους.

Ἔτι ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα, ὕστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν (ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον· οὐ γάρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν)· τὰς δ' ἀρετάς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν· ἅ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιοῦντες μανθάνομεν, οἷον οἰκοδομοῦντες οἰκοδόμοι γίνονται καὶ κιθαρίζοντες κιθαρισταί· οὕτω δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ' ἀνδρεία ἀνδρεῖοι.

Α. Από το κείμενο που σας δίνεται να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος: «Διτῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὐσης... τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους.»

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Επειδή δύο, λοιπόν, είναι τα είδη της αρετής, δηλ. η διανοητική και η ηθική, η διανοητική αρετή χρωστάει και τη γένεση και την αύξησή της κατά κύριο λόγο στη διδασκαλία, γι' αυτό ακριβώς χρειάζεται εμπειρία και χρόνο, ενώ η ηθική αρετή είναι αποτέλεσμα συνήθειας, απ' όπου έχει και το όνομά της το οποίο μικρή μόνο διαφορά παρουσιάζει από τη λέξη έθος. Από αυτό ακριβώς γίνεται

φανερó ότι καμιά ηθική αρετή δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως. Πραγματικά, κανένα πράγμα, απ' όσα είναι εκ φύσεως (εφοδιασμένα με κάποιες ιδιότητες), δεν μπορεί να αποκτήσει με εθισμό άλλες ιδιότητες, όπως για παράδειγμα η πέτρα, που καμωμένη από τη φύση να πηγαίνει προς τα κάτω, δεν είναι δυνατό να συνηθίσει να πηγαίνει προς τα πάνω, έστω κι αν χιλιάδες φορές προσπαθήσει κανείς να της το μάθει πετώντας την και ξαναπετώντας την προς τα πάνω, ούτε η φωτιά (μπορεί να συνηθίσει να πηγαίνει) προς τα κάτω, ούτε κανένα άλλο από τα πράγματα που γεννιούνται από τη φύση με μιαν ορισμένη ιδιότητα¹, μπορεί να συνηθίσει [να συμπεριφέρεται] με άλλον τρόπο. Επομένως ούτε οι αρετές υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως -ούτε όμως και είναι αντίθετη προς τη φύση μας η γένεσή τους μέσα σ' εμάς αλλά εμείς έχουμε από τη φύση μας την ιδιότητα να τις δεχτούμε², τέλειοι όμως (σ' αυτές) γινόμαστε με τον εθισμό (ή: συνήθεια).

ΘΕΜΑ Β

Να απαντήσετε στα παρακάτω:

B1. Με βάση το ακόλουθο τμήμα του κειμένου: «Οὐτ' ἄρα φύσει... τελειουμένοις δέ διά τοῦ ἔθους.», ποια είναι η άποψη του Αριστοτέλη για τη γένεση της ηθικής αρετής και σε τι διαφοροποιείται από την αριστοκρατική αντίληψη, όπως αυτή εκφράζεται και από το Σοφοκλή στο εξής απόσπασμα από την *Αντιγόνη*, στίχοι 37-38 (η Αντιγόνη απευθύνεται στην αδελφή της Ισμήνη): «έτσι έχουν τα πράγματα για σένα τώρα, και γρήγορα θα αποδείξεις αν είσαι από τη φύση σου γενναία ή δειλή, παρόλο που κατάγεσαι από λαμπρή γενιά.»

Μονάδες 15

B2. Ποιο είναι το περιεχόμενο των εννοιών «δύναμις» και «ένεργεια» στην αριστοτελική φιλοσοφία και πώς ο Αριστοτέλης τις χρησιμοποιεί στα δύο εμπειρικά παραδείγματα της δεύτερης παραγράφου του κειμένου για τις αισθήσεις και τις τέχνες, προκειμένου να ορίσει τις ηθικές αρετές;

Μονάδες 15

B3. Πώς η παρουσία του Εύδοξου του Κνίδιου στην Ακαδημία επέδρασε στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του Αριστοτέλη;

Μονάδες 10

B4. Να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις της αρχαίας ή της νέας ελληνικής γλώσσας, απλές ή σύνθετες, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: **φέρεσθαι, δέξασθαι, τελειουμένοις, κομιζόμεθα, ιδεῖν.**

Μονάδες 10

¹ ή: πράγμα, απ' όσα είναι καμωμένα από τη φύση τους με έναν ορισμένο τρόπο

² ή: μας αλλά η φύση μάς έκανε επιδεκτικούς σε αυτές

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

B1.

Ο συμπερασματικός σύνδεσμος "ἄρα" δείχνει ότι η φράση αυτή λειτουργεί ως **συμπέρασμα**. Το πρώτο σκέλος : "οὔτε φύσει ἐγγίγνονται", είναι το ίδιο συμπέρασμα στο οποίο είχε καταλήξει προηγουμένως : "ἐξ οὗ δῆλον .....". Η διαδικασία που ακολούθησε ο **συλλογισμός του** είναι η ακόλουθη:

Προκείμενη 1 : " **Ἡ ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίγνεται**: **Ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ προέρχεται ἀπὸ τῆς συνήθειας**"

Προκείμενη 2 : " **οὐδὲν τῶν φύσει ὄντων ἄλλως ἐθίζεται**" : **κανένα πράγμα που ἔχει ἀπὸ τῆς φύσης του συγκεκριμένο τρόπο συμπεριφοράς, δεν μπορεῖ νὰ τον ἀλλάξει με τῆς συνήθειας**

Συμπέρασμα : " **Οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται**" : **ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ δεν ὑπάρχει μέσα μας ἐκ φύσεως**.

Πρέπει βέβαια νὰ τονιστεῖ ὅτι ἡ πρώτη προκείμενη κρίση τεκμηριώνεται με τὴν ετυμολογικὴ συγγένεια τῶν λέξεων ἦθος (> ἠθικὴ) καὶ ἔθος. Ἡ δεύτερη προκείμενη κρίση τεκμηριώνεται με τὰ παραδείγματα τῆς πέτρας καὶ τῆς φωτιάς, τῶν ὁποίων τὴ φορὰ, τῆς μίας πρὸς τὰ κάτω, λόγω τοῦ νόμου τῆς βαρῦτητας, καὶ τῆς ἄλλης πρὸς τὰ πάνω, λόγω τῆς ιδιότητος που ἔχει ὁ θερμὸς ἀέρας νὰ εἶναι πολὺς ελαφρὺς καὶ νὰ διευθύνεται πάντα πρὸς τὰ πάνω, κανεὶς δεν μπορεῖ νὰ ἀλλάξει, ὅσο κι ἂν προσπαθήσει.

Ὅταν λέει ὁ φιλόσοφος " οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται", ἐννοεῖ ὅτι καμία ἀπὸ τὶς ἠθικὲς ἀρετὲς δεν ὑπάρχει σε μας ἐμφυτῆ· δεν γεννιέται ὁ ἄνθρωπος ἐνάρετος, ἔχοντας δηλαδὴ ὀρισμένες ιδιότητες, που θὰ ἐκδηλωθοῦν ὁποσδήποτε.

Τώρα ὁμως προστίθεται ἓνα **νέο στοιχεῖο** : οἱ ἀρετὲς δεν ἀντιβαίνουν στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ πρώτης ὄψεως, θὰ διέκρινε κανεὶς μιαν **ἀντίφαση**. Ἐκεῖνο ὁμως που λέει ὁ Ἀριστοτέλης εἶναι ὅτι ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ δεν ὑπάρχει μέσα μας ἐκ φύσεως (ἀπὸ τὴ γέννησή μας) ἀλλὰ καὶ δεν εἶναι ἀποκομμένη ἀπὸ αὐτήν. Γιατί ὁ ἄνθρωπος διαθέτει ἓνα φυσικὸ στοιχεῖο : **τὴν προδιάθεση** νὰ δεχτεῖ τὴν ἠθικὴ ἀρετὴ (πεφυκόσιν ἡμῖν δέξασθαι). Το νέο συμπληρωμένο συμπέρασμα θὰ το ὀλοκληρώσει με ἐπιχειρήματα στὴν ἐπόμενη ἐνότητα.

Ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἓνα εἶδος "**τελειώσεως**". Ὁ ἄνθρωπος εἶναι **τέλειος** ὅταν ἔχει ὀλοκληρωθεῖ ὡς ἄνθρωπος. Καὶ **ὀλοκληρώνεται** με τὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς. Γιατί ἔτσι **ὀλοκληρώνει τὸν σκοπὸ (=τέλος)** τῆς ὑπαρξῆς του. Καὶ τὸ μέσο με τὸ ὁποῖο ὀλοκληρώνεται ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ ἀγωγή (= ἔθος = συνήθεια).

Ὁ Σοφοκλῆς ἀκολουθεῖ τὴν ἀρχαϊκὴ ἀριστοκρατικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἀρετῆ· προβάλλει τὴν ἀποψη πὼς ἡ Ἰσμήνη λόγω καταγωγῆς κατέχει τὴν ἀρετῆ, τὴν ευγένεια καὶ αὐτὸ τῆς ἐπιβάλλει νὰ προσαρμόσει τὴ δράση καὶ τὶς ιδέες τῆς σε συγκεκριμένα πρότυπα. Ὁ Πίνδαρος στὸν ἓνατο Ὀλυμπιόνικό του ἔκανε φανερό (με τοὺς στίχους τοῦ 100 ἐξ.) πὼς ἡ παλιὰ ὀμηρικὴ ἀντίληψη (δηλαδὴ πὼς ἂν ὁ τεχνίτης ἔχει μιὰ συγκεκριμένη δεξιότητα, αὐτὴν τὴ χρωστάει βέβαια καὶ στὴ μάθηση, τὴ χρωστάει ὁμως καὶ στὴ χάρη, τὴ δωρεὰ κάποιου θεότητος)

ήταν ακόμη η κρατούσα: "τό δέ φυᾶ κράτιστον ἅπαν· πολλοί δέ διδασκταῖς / ἀνθρώπων ἀρεταῖς κλέος / ἄρουσαν ἀρέσθαι" (= "Πάνου απ' όλα το προίκισμα στέκει / πού 'χει η φύση δομένο τ' ανθρώπου, / αγκαλά και πολλοί μ' αξιοσύνες / μαθητές να κερδίσουν τη δόξα / μωραξίωσαν": μετάφρ. Π. Λεκατσά). Η παλιά αυτή αριστοκρατική άποψη, σύμφωνα με την οποία αξιόλογος είναι μόνο ο άνθρωπος που έχει *φυάν*, που είναι δηλαδή φορέας δώρου της φύσης = του θεού (ελάχιστη σημασία έχουν τελικά όσα ο ίδιος ο άνθρωπος καταφέρει να μάθει μόνος του) και σύμφωνα με τον Όμηρο, τον Τυρταίο, τον Θέογνι και τον Πίνδαρο, αρετή μπορούν να έχουν μόνο οι ευγενείς, οι "άριστοι", ποτέ οι κοινοί άνθρωποι, δεν έχει πια την έγκριση του Αριστοτέλη. Ο Αριστοτέλης απορρίπτει εδώ την αριστοκρατική διδασκαλία ότι η αρετή είναι δώρο της φύσης, που τελεσίδικα δίνεται ή όχι από τη γέννησή του στον άνθρωπο.

B2.

Είναι θεμελιώδης στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη η διάκριση -συχνά αντιθετική- των εννοιών "δύναμις" και "ενέργεια". **Δύναμις** είναι η δυνατότητα που έχει ένα πράγμα ή ον να γίνει ή να κάνει κάτι, ενώ **ενέργεια** είναι η πραγμάτωση αυτής της δυνατότητας. Δύναμις είναι η αρχική, στοιχειώδης και ατελής κατάσταση ενός πράγματος, ενώ ενέργεια ονομάζεται η κατάσταση της άρτιας και τελειωμένης μορφής. Γενικά ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η δεύτερη έχει μεγαλύτερη αξία από την πρώτη. Εδώ, όταν αναφέρεται στα πράγματα που υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως, συνδέει τās δυνάμεις με το πρότερον και τās ενεργείας με το ύστερον, εννοώντας ότι αἱ δυνάμεις έχουν χρονική μόνο προτεραιότητα έναντι τῶν ενεργειῶν και όχι βέβαια λογική ή οντολογική προτεραιότητα.

Στη γλώσσα του Αριστοτέλη αυτό το ζεύγος όρων αποτελεί σπουδαίο εννοιολογικό εργαλείο αφού επιτρέπει να αναλύονται χωριστά όποιες ιδιότητες παρουσιάζει αυτό που βρίσκεται στη ατελή κατάσταση και χωριστά οι ιδιότητες που αποκτά το πράγμα ή το ον όταν βρεθεί στην τελική του κατάσταση. Και σήμερα χρησιμοποιούμε αυτό το λεξιλόγιο όταν λέμε για κάποιον π.χ. "εν δυνάμει μουσικός", στην περίπτωση που σπουδάζει μουσική, ενώ όταν τελειοποιηθεί γίνεται "εν ενεργεία" μουσικός.

Η χρήση του προσθετικού επιρρήματος "ἔτι" δηλώνει ότι η 2η ενότητα αποτελεί συνέχεια της 1ης. Στην προηγούμενη ενότητα διατύπωσε την άποψη ότι οι ηθικές αρετές δεν γεννιούνται μέσα μας εκ φύσεως. Το "ἔτι" δείχνει ότι τώρα εισάγει ένα δεύτερο επιχείρημα για να υποστηρίξει αυτή την άποψη. Θα προχωρήσει σε μια βαθύτερη εξέταση του θέματος.

Το νέο επιχείρημα είναι το ακόλουθο:

⇒ Όσα υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως, όπως οι αισθήσεις, λειτουργούν με τον ακόλουθο τρόπο: προηγείται η ύπαρξή τους και ακολουθεί η χρησιμοποίησή, πραγμάτωσή τους (η ενέργεια). Οι αισθήσεις, και όσα υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως, έχουν τη δυνατότητα να πραγματωθούν άμεσα, χωρίς να χρειάζεται ο εθισμός με την επανάληψη. Απλώς, ύστερα τις χρησιμοποιούμε. Η όραση και η ακοή είναι έτοιμες και πλήρως ανεπτυγμένες εξ αρχής, και δεν τις αποκτούμε εκ

των υστέρων με τη συχνή χρήση τους, βλέποντας ή ακούγοντας ξανά και ξανά. Δεν συμβαίνει δηλαδή το αντίθετο: να ασκηθούμε πολλές φορές στο να βλέπουμε και έτσι να αποκτήσουμε την ικανότητα της όρασης.

⇒ Αντίθετα, στις τέχνες (όπως και στην ηθική αρετή) προηγείται η ενέργεια (εμπειρίες, άσκηση, επαναλήψεις) και ακολουθεί η κατάκτηση. Ο Αριστοτέλης για να ενισχύσει τη θέση του χρησιμοποιεί και πάλι το παράδειγμα (οϊόν...). Οι άνθρωποι πρώτα εξασκούνται στην οικοδομική για να γίνουν οικοδόμοι και πρώτα εξασκούνται στο παίξιμο της κιθάρας, για να γίνουν κιθαριστές. Έτσι και στην ηθική αρετή πρώτα πράττουμε δίκαιες σώφρονες και ανδρείες πράξεις και ύστερα (με την επανάληψη και τον εθισμό σ' αυτές) αποκτούμε τις αρετές της δικαιοσύνης, της σωφροσύνης και της ανδρείας.

⇒ Άρα, η ηθική αρετή δεν ανήκει στα πράγματα που υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως, αφού δεν ακολουθεί τον τρόπο λειτουργίας εκείνων, όπως είναι οι αισθήσεις αλλά των εξ έθους προερχομένων όπως είναι οι τέχνες.

Σχηματικά:

ΣΥΓΚΡΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ	πρότερον	ύστερον
Τα εκ φύσεως (π.χ. αισθήσεις)	δύναμις	ένεργεια
Ηθικές αρετές και οι τέχνες	ένεργεια	δύναμις

B3.

Να ήταν άραγε η απουσία του Πλάτωνα από την Αθήνα τον καιρό που έφτασε εκεί νεαρός σπουδαστής ο Αριστοτέλης ένα γεγονός με αποφασιστική σημασία για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του Σταγειρίτη; Δεν δυσκολεύεται κανείς να απαντήσει καταφατικά στο ερώτημα αυτό, κυρίως μάλιστα όταν λάβει υπόψη του ότι η Ακαδημία δεν ήταν απλώς μια σχολή, μια από τις πολλές που υπήρχαν τότε στην Αθήνα. Η σημασία της Ακαδημίας βρίσκεται ακριβώς στο γεγονός ότι ήταν το σημείο συνάντησης σημαντικών λογίων της εποχής, που διατηρώντας και μέσα στα πλαίσια της Ακαδημίας ο καθένας τη δική του προσωπικότητα, το δικό του επιστημονικό "πιστεύω", προωθούσαν όλοι μαζί την επιστημονική έρευνα παίρνοντας ο ένας από τον άλλο χρήσιμες παρορμήσεις και επιδρώντας θετικά ο ένας στον άλλον. Ένας τέτοιος λόγιος τον οποίο είχε την τύχη να συναντήσει ο Αριστοτέλης στη Ακαδημία, όταν ήρθε να σπουδάσει σ' αυτήν, ήταν ο Εύδοξος από την Κνίδα. Ο νεαρός, τότε, αυτός επιστήμονας ήταν μια από τις προικισμένες προσωπικότητες της αρχαιότητας. Ήταν μαθηματικός, αστρονόμος και γεωγράφος, και ο Πλάτωνας δε δίστασε καθόλου, να του εμπιστευθεί, κατά τη διάρκεια της απουσίας του τη διεύθυνση της σχολής του. Δεν ήταν λοιπόν μόνο τυχερός ο νεαρός Σταγειρίτης που "βρέθηκε", όπως είπε ένας αριστοτελιστής των ημερών μας, "την πιο κατάλληλη στιγμή στον πιο σωστό τόπο, εκεί δηλαδή που υπήρχαν

οι κατάλληλοι άνθρωποι που θα μπορούσαν να γονιμοποιήσουν με έναν εντελώς ξεχωριστό τρόπο τη σκέψη του βοηθώντας την να απλώσει μέσα σε σύντομο χρόνο τα δικά της φτερά". πιο σημαντικό θα πρέπει να θεωρηθεί το γεγονός ότι με την απουσία του Πλάτωνα ο Αριστοτέλης είχε, από την πρώτη στιγμή, την ευκαιρία να δεχτεί εκείνην ακριβώς την επίδραση που πρέπει να ανταποκρινόταν πολύ αμεσότερα στη δική του ψυχοσύνθεση, τη απόλυτα σχεδόν θετική και επιστημονική, την ελάχιστη οπωσδήποτε ποιητική (τέτοια ήταν κατά βάση η ψυχοσύνθεση του Πλάτωνα).

B4.

φέρεσθαι= φερέφωνο, λεωφορείο, φερέγγυος

δέξασθαι= δοχείο, δεκτικός, ανάδοχος

τελειούμενοι= τελείωση, τελείωμα, τελειότητα

κομιζόμεθα= συγκομιδή, κόμιστρο, μετακόμιση

ιδεῖν= ιδέα, είδος, είδωλο

ΘΕΜΑ Γ

Αδίδακτο κείμενο
Θουκυδίδου Ιστοριών Ε 115

Καὶ Ἀργεῖοι κατὰ τὸν χρόνον τὸν αὐτὸν ἐσβαλόντες ἐς τὴν Φλειασίαν καὶ Λοχισθέντες¹ ὑπὸ τε Φλειασίων καὶ τῶν σφετέρων φυγάδων διεφθάρησαν ὡς ὀγδοήκοντα. καὶ οἱ ἐκ τῆς Πύλου Ἀθηναῖοι Λακεδαιμονίων πολλὴν λείαν ἔλαβον· καὶ Λακεδαιμόνιοι δι' αὐτὸ τὰς μὲν σπονδὰς οὐδ' ὡς² ἀφέντες ἐπολέμουν αὐτοῖς, ἐκήρυξαν δὲ εἴ τις βούλεται παρὰ σφῶν Ἀθηναίους λήζεσθαι³. καὶ Κορίνθιοι ἐπολέμησαν ἰδίων τινῶν διαφορῶν ἔνεκα τοῖς Ἀθηναίοις· οἱ δ' ἄλλοι Πελοποννήσιοι ἠσύχαζον. εἶλον δὲ καὶ οἱ Μήλιοι τῶν Ἀθηναίων τοῦ περιτειχίσματος τὸ κατὰ τὴν ἀγορὰν προσβαλόντες νυκτός, καὶ ἄνδρας τε ἀπέκτειναν καὶ ἐσενεγκάμενοι σῖτόν τε καὶ ὅσα πλεῖστα ἐδύναντο χρήσιμα ἀναχωρήσαντες ἠσύχαζον.

-
1. λοχίζομαι = πέφτω σε ενέδρα
  2. ὡς = με αὐτὸν τὸν τρόπο
  3. λήζομαι = λαφυραγωγώ, ληστεύω

Γ. Να μεταφράσετε στο τετράδιό σας το κείμενο.

Μονάδες 20

Γ1.α Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

έλαβον: το απαρέμφατο παρακειμένου στην ίδια φωνή.

έπολέμουν: το δεύτερο ενικό πρόσωπο προστακτικής αορίστου στην ίδια φωνή.

έκήρυξαν : το τρίτο ενικό πρόσωπο ευκτικής μέλλοντα στην ίδια φωνή.

εΐλον: το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής ενεστώτα στη μέση φωνή.

προσβαλόντες : το δεύτερο ενικό πρόσωπο οριστικής του ίδιου χρόνου.

[Μονάδες 5]

Γ1.β. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

φυγάδων : τη δοτική ενικού.

πολλήν : το επίρρημα στον θετικό βαθμό.

σπονδάς : την αιτιατική ενικού.

τινῶν : την αιτιατική πληθυντικού στο ίδιο γένος.

περιτειχίσματος : τη γενική πληθυντικού.

[Μονάδες 5]

Γ2. α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω λέξεων και φράσεων:

ὑπό Φλειασίων, δι' αὐτό, αὐτοῖς, ἰδίων, νυκτός, ἀναχωρήσαντες.

[Μονάδες 6]

Γ2.β Να μετατρέψετε την περίοδο «**καί οἱ ἐκ τῆς Πύλου...έλαβον**» σε πλάγιο λόγο, χρησιμοποιώντας απαρεμφατική σύνταξη, με εξάρτηση από την πρόταση «**οὗτοι ἔλεγον**».

Μονάδες 4

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γ.

Και οι Αργεῖοι την ίδια εποχή όταν εισέβαλαν στη χώρα των Φλειασίων αφού έπεσαν σε ενέδρα των Φλειασίων και των δικών τους φυγάδων (ή: των Αργείων φυγάδων) εφονεύθησαν περίπου ογδόντα. Και οι Αθηναῖοι από την Πύλο (ή: οι Αθηναῖοι που είχαν ως ορμητήριο την Πύλο) πήραν πολλά λάφυρα των Λακεδαιμονίων· οι Λακεδαιμόνιοι πάλι ούτε τότε (ή: έτσι) γι' αυτό το λόγο θεώρησαν ότι οι σπονδές (ή: συνθήκη) παραβιάστηκαν και δεν τους κήρυξαν επίσημα τον πόλεμο, αλλά αντίθετα διακήρυξαν (ότι επιτρέπεται) αν κάποιος από αυτούς θέλει, να λεηλατεί τη χώρα των Αθηναίων. Επίσης οι Κορίνθιοι πολέμησαν εναντίον των Αθηναίων εξαιτίας κάποιων ιδιαίτερων διαφορών· οι υπόλοιποι Πελοποννήσιοι όμως παρέμεναν ήσυχoi. Και οι Μήλιοι αφού

επιτέθηκαν τη νύχτα στο περιτείχισμα των Αθηναίων που βρισκόταν στην αγορά το κυρίευσαν και φόνευσαν κάποιους άνδρες και, αφού έφεραν (στην πόλη τους) τρόφιμα και όσα περισσότερα αναγκαία μπορούσαν, έφυγαν και παρέμεναν ήσυχοι.

Γ1.α

είληφέναι
πολέμησον
κηρύξοι
αίρησθε
προσέβαλες

Γ1.β

φυγάδι
πολύ
σπονδήν
τινάς
περιτειχισμάτων

Γ2.α.

ύπό Φλειασίων= εμπρόθετος προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στη μετοχή “λοχισθέντες” και στο ρήμα “έφθάρησαν”

δί' αυτό= εμπρόθετος προσδιορισμός αιτίας στο ρήμα “έπολέμουν”

αὐτοῖς= αντικείμενο στο ρήμα “έπολέμουν”

ιδίων= επιθετικός προσδιορισμός στο “διαφορῶν”

νυκτός= γενική ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στη μετοχή “προσβαλόντες”

ἀναχωρήσαντες= χρονική μετοχή ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα “ήσύχαζον”, συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος “Μήλιοι”

Γ2.β.

Οὗτοι ἔλεγον τούς ἐκ τῆς Πύλου Ἀθηναίους Λακεδαιμονίων πολλήν λείαν λαβεῖν

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τα θέματα ήταν προσιτά για έναν καλά προετοιμασμένο μαθητή. Για το μεν γνωστό κείμενο η επιλογή των ενοτήτων (1^η-2^η των Ηθικών Νικομαχείων) μπορεί να απετέλεσε έκπληξη για όσους λειτούργησαν με τη λογική των «SOS...» ωστόσο είναι αδιαμφισβήτητο ότι ως ενότητες είναι κομβικές για την κατανόηση της αριστοτελικής προσέγγισης της ηθικής αρετής. Έτσι, μαθητές με επαρκή γνωστικό οπλισμό μπορούσαν να ανταποκριθούν ικανοποιητικά στις απαιτήσεις των ερωτημάτων. Το θέμα της εισαγωγής είναι βασικό εξεταστικό αντικείμενο. Επίσης, σημειώνουμε ότι οι απαντήσεις των ερμηνευτικών ερωτήσεων μπορούσαν να αντληθούν συνδυαστικά από το φυλλάδιο της Ωθησης (ενότητα 1: ερωτήσεις 3, 5, και 6, ενότητα 2: ερωτήσεις 1, 2 και 6). Το αδίδακτο κείμενο σε γενικές γραμμές θεωρείται μετρίας δυσκολίας αφού ήταν ένα απόσπασμα παρατακτικής αφήγησης. Δυσκολίες ίσως προκύψουν στην απόδοση κάποιων σημείων που εμπεριέχουν μετοχές. Οι γραμματικές και συντακτικές παρατηρήσεις δε θα δημιουργήσουν κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα.

